

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

СИНИШИНА Вікторія Михайлівна

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

м. Вінниця, Україна

Оскільки психологічна галузь інтегрує в собі як медичні, соціальні, так власне і психологічні знання, знаходить застосування у всіх сферах суспільної практики: в освіті, охороні здоров'я, соціальній роботі, забезпеченні професійної діяльності на виробництві тощо, підготовка майбутніх фахівців – психологів – має широкий спектр специфічних особливостей.

Одна з особливостей – це необхідність забезпечення у процесі підготовки майбутніх психологів розвитку творчого потенціалу за умови зреалізування практико-зорієнтованого навчання. Можемо з упевненістю зазначити, що практична складова фахової підготовки у системі професійної підготовки майбутніх психологів повинна забезпечити широкий спектр набуття студентами досвіду професійної психологічної діяльності, апробувати її в різносторонніх напрямках та сферах майбутньої спеціальності, розвинути творчу спрямованість у вирішенні складних професійних завдань.

З огляду на це, нагальності та актуальності набуває грамотна організація практичної підготовки майбутніх психологів у системі закладів вищої освіти.

Важливу роль у підготовці психологів має практико-зорієнтована програма підготовки фахівців у галузі психології, що передбачає розвиток таких умінь та навичок: реалізовувати отримані раніше теоретичні знання в умовах, наближених до професійної діяльності; проводити експериментальну роботу безпосередньо в межах досліджуваної теми; вирішувати конкретні

професійні завдання в реальних професійних умовах (Бадалова, 2004).

Високі вимоги до професійної компетентності, світоглядної та морально-етичної свідомості і особистісних якостей практичного психолога визначають необхідність формування та розвитку професійних знань, навичок і професійного авторитету у наданні психологічної допомоги. Помилки в практичній психологічній роботі з людиною (незалежно чи це психокорекційна робота або діагностика психічного стану), можуть мати дуже серйозні і непередбачувані наслідки, тому психологічне втручання може здійснюватися лише за чіткого усвідомлення майбутнім практичним психологом власних компетенцій (Яценко, 2010).

Поряд з теоретичними знаннями для формування готовності студентами виконувати професійні завдання та ефективної підготовки майбутніх психологів необхідно їх навчити також володіти практичними навичками та вміннями в сфері психологічної діагностики та методами і техніками психотерапії, консультування як способів психологічного впливу на особистість. Цього можна досягти, перш за все, під час глибокого засвоєння конкретних знань діагностичних, діагностико-корекційних і корекційних дисциплін, взаємообумовлених психолого-педагогічних знань, а також за особливої уваги до формування загальних і спеціальних професійних умінь у процесі проведення лабораторних і практичних занять, психологічних практикумів і практик. Усе це актуалізує необхідність реалізації забезпечення практико-зорієнтованого характеру фахової підготовки майбутніх практичних психологів у закладах вищої освіти.

З метою продуктивної реалізації практико-зорієнтованого навчання в системі фахової підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти доцільно використовувати творчі професійні завдання та різноманітні форми самоосвіти та саморозвитку студентів-психологів. Розглянемо їх детальніше.

Творчі професійні завдання у фаховій підготовці майбутніх практичних психологів наділені такими особливостями:

1) невизначеністю початкової ситуації, яка вимагає виявлення, формулювання та вирішення проблеми, що, водночас, спричинює потребу в організації вирішення завдання (Мамыченко, 2017);

2) різнобічністю її можливого вирішення, тобто завдання не має єдиного і алгоритмічного рішення, а передбачає декілька варіативних рішень, з яких обирається найефективніше рішення (близьке до оптимального);

3) діалектичністю, тобто наближене до ідеального вирішення творчого завдання, як правило, пов'язане з виявленням, формулюванням і рішенням суперечностей.

Процес вирішення майбутніми практичними психологами творчих професійних завдань відбувається, як правило, в умовах конкретно визначеного та обмеженого часу і недостатніх інформаційних ресурсів, що вимагає глибокого та детального вивчення змісту професійного завдання та опрацювання варіантів його творчого рішення. Тобто процес вирішення творчих навчальних та професійних завдань відображає всі основні особливості їхньої професійної діяльності.

Так, сучасними інноваційними напрямами, що обумовлюють розвиток творчого потенціалу студентів під час фахової підготовки у закладах вищої освіти можна визначити:

1) проблемно зорієнтований напрям – спрямований на розвиток емпатії і проникливості в розумінні іншого, їхній дієвості (Смирнов, 2007), на вдосконалення когнітивної та емоційної сфери особистості, осмислення необхідності компетентного професійного спілкування та взаємодії на рівні клієнт-психолог;

2) напрям, який спрямований на особистісний розвиток, що перш за все зорієнтовано на трансформацію ціннісно-сміслових аспектів професійної компетентності, світоглядних смислів, осмислення ціннісного шару компетентності в спілкуванні;

3) практико-зорієнтований напрям, спрямований на формування і розвиток здатності перетворювати складні, проблемні ситуації професійних знань, умінь, поведінкових аспектів професійного спілкування.

Особливу роль в ретрансляції психологічного досвіду, особистісного сенсу знань і умінь відіграють інтерактивні, інноваційні методи та форми навчання, які активізують процеси рефлексії одержуваних знань і умінь в контексті власної позиції, переживань і уявлень, а також діалогу з позицією, переживаннями і уявленнями викладача, інших студентів (Гриньова, 2014). Традиційна система фахової підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти, як правило, побудована на знаннєвій парадигмі та пов'язана з метою передати студентам інструментальні психотехнологічні знання і вміння, однак вони не спрямовані на сприяння в розвитку власної рефлексії та саморозуміння. У цій ситуації розвиток рефлексії як розуміння себе активізується, однак реалізується не завжди цілісно, а епізодично. Щоб зробити його систематичним, а в ситуації фахової підготовки психологів це є необхідним та нагальним аспектом навчання, необхідно використовувати спеціальні форми і технології, необхідна також розробка та впровадження нетрадиційних моделей психолого-педагогічної взаємодії.

Для розвитку творчого потенціалу та творчих здібностей, інтенсифікації процесу засвоєння психологічних знань майбутні практичні психологи повинні покинути позицію об'єктів, що пасивно сприймають зовнішні впливи освітнього середовища, стати активними суб'єктами, які виявляють самостійну активність.

Ефективною формою взаємодії у системі фахової підготовки майбутніх психологів є ціннісно зорієнтовані тренінгові та квазітренінгові процедури, спрямовані на організацію активного, «експеріментального» або «дослідного» навчання (Панасенко та Сурчилова, 2018). У таких умовах набуття психологічного знання супроводжується формуванням у студентів ставлення до майбутньої професії як до цінності, усвідомленого ставлення до професії психолога як до життєвої акмеподії, передусім, – як розвиток культури діалогу, толерантність до позиції іншої особистості, її розуміння, а також розвиток саморозуміння (культури внутрішнього інтрапсихічного діалогу, спілкування з собою як з іншим).

Варто відзначити також і дослідне (experiential learning) навчання, яке порівняно з традиційним когнітивним навчанням, спрямоване на ознайомлення студентів з ситуаціями реального життя або змодельованими випадками в тих чи інших проблемних ситуаціях. До дослідних форм навчання можемо віднести тренінги. Сенс тренінгу – допомогти саморозкриттю студента, стимулювати формування професійних мотивів. Ефект тренінгу як особливої форми навчальних занять полягає:

- по-перше, в тому, що в атмосфері психологічної безпеки і, водночас, відкритого зворотного зв'язку, відбувається «зустріч внутрішнього Я» кожного учасника групи з «внутрішнім Я» інших людей, встановлення системи міжособистісних трансперсональних відносин;

- по-друге, відбувається зустріч студентів з власними «внутрішніми Я», що забезпечує встановлення інтерособистісних трансперсональних відносин. Саме цей аспект становить зміст нового аксіологічного досвіду, який, ставши частиною внутрішнього життя студентів, спричинить у майбутньому зовнішні зміни як в професійній поведінці, вчинках, так і в життєвому стилі;

- по-третє, у тренінгу реалізується важливе завдання розвитку цінності рефлексії саморозуміння та розуміння інших, аналізу моделей спілкування, цінностей і ефектів взаєморозуміння суб'єктів консультування.

Таким чином, реалізація практико-зорієнтованих аспектів фахової підготовки майбутніх психологів, що спрямовані перш за все на розвиток творчого потенціалу студентів у закладах вищої освіти, передбачає:

- залучення в зміст вищої освіти досягнень інноваційної професійної психологічної практики, психолого-педагогічне забезпечення особистісного залучення студентів у навчально-професійну діяльність на лекціях, семінарах і лабораторно-практичних заняттях;

- проблемність змісту навчання;

- головна роль в навчанні майбутніх психологів належить міжособистісній взаємодії і діалогічному спілкуванню, застосуванню тренінгових та ігрових технологій у навчанні, роботі у групі та парами, що дозволяють проаналізувати та зрозуміти особистісні та професійні можливості, сформулювати цілі саморозвитку, знайти ресурси і методи творчого саморозвитку;

- послідовне моделювання у навчальній діяльності студентів змісту професійної діяльності у психологічній практиці.

Література

1. Бадалова, М.В. (2004). Формування в майбутніх психологів інтелектуальної готовності до розв'язування консультативних задач. (Автореф. дис. канд. психол. наук). Ін-тут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, Київ.

2. Гриньова, Н. В. (2014). Професійне становлення майбутніх практичних психологів (на матеріалі активного соціально-психологічного навчання). Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві».

3. Мамыченко, С. А. (2017). Практико-ориентированная модель обучения студентов в учебном процессе современного вуза. Бизнес-образование в экономике знаний, 2, 92–98.

4. Панасенко Е., Сурчилова С. (2018). Соціально-психологічний тренінг в системі підготовки майбутніх практичних психологів закладів освіти: принципи та стратегії побудови програм. Молодь і ринок, 6, 6–11.

5. Смирнов, А. Н. (2007). Особенности условий подготовки практических психологов в зависимости от их профессиональной специализации. (Дисс. канд. психол. наук). Нижегород. гос. пед. ун-т, Нижний Новгород.

6. Яценко, И. Г. (2010). Педагогические условия формирования готовности психологов к работе с семьями и детьми «группы риска» (Автореф. дисс. канд. пед. наук). ФГОУ ВПО «Российский госуд. ун-тет им. И. Канта», Калининград.